

5. Nazarchuk M. I. (2001), Integration of Stock Exchanges of Ukraine as a Necessary Stage of Organized Stock Market Development, *Economy of Industry*, 4, pp. 73-76 (rus).
6. Blaha N. V. (2002), Governmental Control of Stock Market, *Finances of Ukraine*, 7, pp. 89-93. (ukr).
7. Kosyk S. (2002), Establishment of the Market of Equities in Ukraine, *Economy, finances and legislation*, 3, pp. 32-33 (ukr).
8. Nazarchuk M. and Karpenko L. (2005), About Some Features of Organized Market of Securities Development in Ukraine, *Economy of Ukraine*, 10, pp. 33-41 (rus).
9. Chernyshuk V. R. and Dankevych A. P. (2008), Market of Securities Development: Problems and Prospects, *Finances of Ukraine*, 8, pp. 96-103 (ukr).
10. Law of Ukraine (1991), 18 (June), No. 1201-XII, About Securities and Exchange Stock, *Herald of the Parliament of Ukraine*, 38, St. 508 (ukr).
11. Yeletskykh S. Ya., Hridasov V. M. & Kolmykova Ye. V. (2011), *Financial Market Development in Ukraine*, DSEA Press, Kramatorsk, 176 p. (ukr).
12. State Commission on Securities and Stock Market (2000), *Annual Report*, available at: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual> (ukr).
13. Decree of the President of Ukraine (1995), 12 (June), No. 446/95, About State Commission on Securities and Stock Market, *Governmental Courier*, 20 (June), p. 9 (ukr).
14. Resolution of the Parliament of Ukraine (1995), 22 (September), No. 342/95-вр, About Conception of functioning and stock market development of Ukraine, *Herald of the Parliament of Ukraine*, 33, St. 257 (ukr).
15. Law of Ukraine (1996), 30 (October), No. 221, About Government Control of the Market of Equities in Ukraine, *Herald of the Parliament of Ukraine*, 51, St. 292 (ukr).
16. Kostina N. I. and Marakhov K. S. (2000), Problems of Formation of Stock Market in Ukraine, *Finances of Ukraine*, 2, pp. 30-36 (ukr).
17. State Commission on Securities and Stock Market (1995), *Annual Report*, available at: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual> (ukr).
18. Popov V. M. and Romanyshyn V. O. (1998), Market of Equities in the Reproductive Process of Transitional Economy, *Finances of Ukraine*, 8, pp. 118-122 (ukr).
19. Mendrul O. H. and Pavlenko I. A. (2000), *Stock Market: Security-related Operations*, KNEU Press, Kyiv, 156 p. (ukr).
20. First Stock Trade System (1999), *Annual Report*, available at: <http://www.pfts.com/uk/yearly-reports/> (ukr).
21. First Stock Trade System (1998), *Annual Report*, available at: <http://www.pfts.com/uk/yearly-reports/> (ukr).
22. Nazarchuk M. (2008), Medium-term Prognosis of Stock Market of Ukraine Development, *Economy of Ukraine*, 2, pp. 47-62 (rus).
23. State Commission on Securities and Stock Market (2004), *Annual Report*, available at: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual> (ukr).
24. First Stock Trade System (2004), *Annual Report*, available at: <http://www.pfts.com/uk/yearly-reports/> (ukr).

© Алексеев Сергей

Надійшла до редакції 12.05.2014

УДК 93/94

БАРКАЛОВА ІРИНА,

аспірант кафедри всесвітньої історії Донецького національного університету

ТЕОРЕТИЧНІ ВИМІРИ РОЗВИТКУ "ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕЇ": "ЄВРОПА КОНЦЕНТРИЧНИХ КІЛ" ТА "ЄВРОПА ЗМІННОЇ ГЕОМЕТРІЇ"

Стаття присвячена дослідженню різних аспектів та форм існування "європейської ідеї". Зокрема ідеї "Європи концентричних кіл" та концепції "Європи змінної геометрії", що були запропоновані прем'єр-міністром Франції 1993-1995 рр. Е. Балладюром. Автор зосереджує увагу на тому, що проблеми, пов'язані з формуванням чи, власне, визначенням теоретичних підвалин сучасного комплексного євроінтеграційного процесу, мають об'єктивний характер. Це обумовлено як поглибленням, так і розширенням ЄС у контексті зміни теоретичних підходів.

Ключові слова: європейська інтеграція; ідея "Європи концентричних кіл"; політичні та правові інтереси; соціально-економічний розвиток; "Європа змінної геометрії".

Постановка проблеми. Аналіз сучасного стану розвитку європейських інтеграційних процесів неможливий без урахування історії розвитку ідеї об'єднання Європи та основних теоретичних підходів, що були започатковані та розвивалися протягом декількох століть європейської історії. Тому вивчення різних аспектів та форм існування "європейської ідеї" має важливе значення для розуміння суті всіх сучасних теорій та концепцій

створення об'єднаної Європи, а також практичних заходів щодо їх реалізації. В умовах, коли в ЄС відбувається пошук стратегічних шляхів розвитку, трансформації внутрішньої структури та географічного розширення через приєднання нових членів теоретичне визначення майбутнього Європейського Союзу знову перетворилося на актуальну задачу для політичних еліт та наукового співтовариства.

На сьогодні Рада Європи та ЄС об'єднують країни Західної, Центральної та Східної Європи. Було б неправильно уявляти сучасний Європейський Союз як геніальне творіння його "батьків-засновників", які від самого початку мали перед очима конкретну стратегічну мету. Навпаки, теперішні структури ЄС є продуктом об'єктивного обумовленого, хоча й суперечливого розвитку Західної Європи в післявоєнний період. Звернення до історії "європейського будівництва", до різноманітних планів "об'єднання Європи" дозволяє краще зрозуміти інтеграційні процеси, які відбуваються в Європі. Європейська інтеграція охопила країни Західної, Центральної та Східної Європи, і цей процес продовжується зростаючими темпами. У зв'язку із цим вивчення історії європейської інтеграції стає особливо актуальним.

Розробка проблем європейської інтеграції у вітчизняній історіографії розпочалась у кінці 1950-х років, коли зберігалась негативне ставлення марксистської історіографії до ідеї Об'єднаних Штатів Європи. Після гельсінських домовленостей 1975 р., які поклали початок загальноєвропейському процесу, ситуація потроху змінюється.

Але лише за умов незалежної України науковці почали активно вивчати факти європейської спільноти, комплексно та цілісно аналізувати історію об'єднаної Європи. Такі автори, як В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко, В. А. Манжола, М. М. Білоусов, Л. Ф. Гайдуков, Д. В. Ченчик детально та ґрунтовно досліджують саме європейські інтеграційні процеси, їхній розвиток, засади створення Європейського Союзу та механізми взаємодії країн у "малій Європі" [1-3].

Багатомірною також й іноземна історіографія. Російські вчені, такі як А. О. Чубар'ян, В. Г. Барановський, Ю. А. Борко, М. М. Максимова розглядають інтеграцію як незворотний процес конфліктно-компромісного розвитку, об'єктивного за природою процесу зближення, взаємодії національних господарств, формування регіональних господарських комплексів у рамках тих груп держав, де для цього склались сприятливі умови [4-6]. Автори західної наукової школи достатньо добре ставились до ідеї європейської інтеграції [7-12]. Науково-теоретичне вивчення проблем інтеграції тут засновано на розумінні інтеграційних процесів та направлене на виявлення загальних тенденцій. У 40-70-х роках ХХ ст. найбільш вивченими та поширеними були чотири теоретичні напрямки: школа функціоналізму (Д. Мітрані), неофункціоналізму (Є. Хаас), теорія федералізму (А. Спінеллі, К. Фрідріх) та "плюралістична школа" (К. Дойч). Відмінності економічного розвитку країн ЄС та рівень їх бажання брати участь в інтегрованих областях призвели до появи ідеї "Європи концентричних кіл".

Метою статті є вивчення концепцій об'єднання Європи, зокрема, ідеї "концентричних кіл" та концепції "Європи змінної геометрії", яка була запропонована прем'єр-міністром Франції 1993-1995 рр. Едуардом Балладюром.

Згідно з метою передбачається виконання таких наукових завдань:

- 1) проаналізувати дворівневу структуру ЄС на національному та "континентальному" рівнях;
- 2) розглянути пояснення схеми створення нової Європи, поділеної на сфери кооперації держав, запропоновані Е. Балладюром.

Об'єктом є два бачення Європи: перше - "романтичне", де Європа постає як духовна єдність, цільна цивілізація, об'єднана багатомірними культурно-історичними зв'язками; друге - політична Європа з її соціальними та структурними проблемами.

Предметом виступає детальне дослідження ідеї "концентричних кіл" та розгляд концепції "Європи змінної геометрії".

Виклад основного матеріалу. До найбільш активних прибічників ідеї "Європи концентричних кіл" належать прем'єр-міністр Франції в 1993-1995 рр. Едуард Балладюр, який у своїй монографії "Інша Європа" ("Два бачення Європи") зробив спробу відповісти на деякі провідні питання європейської інтеграції.

На сьогодні, за Е. Балладюром, існує два бачення Європи: перше - "романтичне", де Європа постає як духовна єдність, цільна цивілізація, об'єднана багатомірними культурно-історичними зв'язками; друге - політична Європа з її соціальними та структурними проблемами. Європейські лідери, на думку Е. Балладюра, велику увагу приділяли першому аспекту, тоді як найскладнішим є другий [8, с. 25]. При цьому автор виокремлює три комплекси проблем: наднаціональні, загальноправові - культурні цінності, економіка, органи влади, наука; взаємодія країн ЄС; партнерство із сусідами, діалог на рівних [8, с. 28]. Е. Балладюр вважає, що організація ЄС являє собою нестабільне об'єднання інтересів націй та наднаціональних органів. Пропонує реорганізувати країни за групами:

- у першій повинні розташовуватись політичні та правові інтереси всіх членів;
- у другу повинні увійти відсталі в соціально-економічному розвитку країни;
- третя - сектор, орієнтований на взаємодію із сусідами [8, с. 40-45].

Таким чином, вимальовується дворівнева структура ЄС на національному та "континентальному" рівнях.

Далі Е. Балладюр переходить до пояснень своєї схеми створення нової Європи, поділеної на сфери кооперації держав. Перш за все, необхідно реформувати наднаціональні органи: зміцнити позиції регіональних парламентів; приймати до Єврокомісії тільки по одному представнику від кожної країни; чітко виокремити повноваження Ради Європи та Комісії - основна політична влада повинна належати Раді, тоді як Комісії належить зосередитися на адміністративній відповідальності.

Але головним пунктом програми Е. Балладюра є створення "спеціалізованих кооперацій" країн, які співпрацюють згідно з їхніми загальними проблемами, потребами та рівнем розвитку [8, с. 18]. Пропонується розумне рішення згрупувати окремо найбільш відсталі країни ЄС, у тому числі країни СНД. Окремо повинні об'єднатись країни, які прийняли євро, та зосередитись на його укріпленні. Такі "спеціалізовані кооперації" будуть сприяти взаємному доповненню та співробітництву між країнами на декількох рівнях, наприклад, країна зі слабозвинутим сільським господарством може компенсувати цей недолік обміном із сусідами своїми досягненнями у сфері науки та високих технологій.

Обережно оцінюючи перспективи федеративного майбутнього Співтовариства та виступаючи за збереження національного державного суверенітету, прем'єр-міністр Франції Е. Балладюр пропонує концепцію "Європи концентричних кіл", або "сходинової інтеграції", яка є альтернативою проекту ХДС/ХСС. Вона являє собою дещо видозмінене бачення федералістського майбутнього Співтовариства, викладене ще 17 січня 1990 р. головою Європейської комісії Жаком Делором перед Європарламентом у світлі нових взаємовідносин Схід-Захід. Залишивши осторонь федералістські прогнози Ж. Делора про європейське майбутнє, Е. Балладюр використав і розвинув ідею "концентричних кіл" навко-

ло компактного ядра. Пізніше, у 1994-1995 роки, теорія "концентричних кіл" була підтримана Аленом Жупе та Жаком Шираком.

На відміну від концепції "ядра", яка виключала з інтеграційного процесу країни з відносно менш розвинутою економікою, у тому числі й Італію, і фактично представляла політичне обґрунтування для зменшення витрат на користь останніх, французький проект передбачав утворення навколо консолідованого "ядра" Співтовариства різних зон співробітництва з глибиною інтеграції, що послідовно зменшувалася. У центрі системи "концентричних кіл" передбачалося коло "комунітарного права", що відповідало б у географічному плані Європейському Союзові, визначеному Маастрихтськими угодами. Саме воно мало виконувати роль "ядра" європейського інтеграційного процесу, притягуючи до себе інші країни, що бажають узяти в ньому безпосередню участь. Проект визнає можливість поступового розширення "ядра". Вступ до ЄС розглядався швидше як нагорода за успішні зміни в економічному та політичному житті країн-кандидатів та їх відповідного підтягування до комунітарних вимог, ніж як засіб захоплення до подібних перетворень та реформування. До другого кола мали б входити країни Європейської економічної зони (ЄЕЗ), утвореної в результаті підписання в травні 1992 р. угоди між Європейським співтовариством та Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ). ЄЕЗ практично стала першим кроком на шляху до вступу країн ЄАВТ до Співтовариства. Залишаючись поза межами ЄС, країни ЄАВТ фактично підпорядковувалися правовій системі ЄС, що стало, врешті-решт, одним із мотивів, що викликав серію заяв цих країн щодо вступу в ЄС. До третього кола мали б увійти країни-кандидати на вступ у ЄС, пов'язані з останнім системою угод про асоціацію: Туреччина та країни Центральної та Східної Європи. Розроблений Співтовариством механізм європейських угод про асоційоване членство, що ліг в основу політичного діалогу та співробітництва в різних сферах економіки, торгівлі й науково-технічних взаємовідносин із перерахованими вище країнами, незважаючи на деякі недоліки, виконує важливу функцію перехідного періоду на шляху до прийняття останніх до Співтовариства. Передбачено також утворити ширше коло за участю всіх інших європейських країн, у тому числі країн СНД. Утворення свого роду нового пан'європейського порядку в континентальному масштабі, як це пропонували Е. Балладюр, Франсуа Міттеран та Вацлав Гавел, поряд із ОБСЄ та НАТО мало не тільки забезпечити співробітництво у сфері економіки, енергетики, охорони здоров'я, культури та політики, але, у першу чергу, сприяти підтримці миру та запобіганню конфліктам на європейському континенті.

Принципово важливою була ідея, висловлена Е. Балладюром, щодо формування більш вузьких та гнучких кіл, які б дозволяли розвивати поглиблене співробітництво між невеликою кількістю країн. Зокрема пропонувалася можливість утворення монетарного кола за участю 7-8 країн, військового кола, індустріального, соціального та інших, де кількість учасників була б меншою від загальної кількості членів Співтовариства. Такі вузькоспеціалізовані інтеграційні кола мали б об'єднувати лише ті держави, чий інтерес та можливості відповідали б тому чи іншому напрямку інтеграційного співробітництва. Водночас ці кола мали б носити відкритий характер, дозволяючи брати в них участь усім державам, що мають для цього бажання та можливості [8, с. 43]. Незважаючи на критику противників цієї концепції, яка, на їхню думку, може призвести до дезінтеграційних процесів у Європейському співтоваристві,

зростанню неоднорідності держав-членів та загрози його поділу на окремі угруповання з інтересів, практика європейської інтеграції демонструє також і можливість розвитку співтовариства відповідно до принципів концепції "Європи змінних геометрій". Про це свідчать такі приклади спеціалізованої інтеграції, як аерокосмічне співробітництво, зокрема розробка проекту "Аріан", монетарне співробітництво в межах Європейської валютної системи (ЄВС) за участю країн, чия валюта входить до складу Євро і може зберігати свої коливання в межах 6 %, Шенгенські угоди; соціальне співробітництво, у якому брали участь 14 країн, окрім Великобританії.

Ідея "Європи змінної геометрії", у свою чергу, досить вдало відповідає потребам майбутнього розширення ЄС. Країни-кандидати зможуть стати повноправними членами ЄС не одночасно, а поступово - залежно від їхнього економічного та політичного становища. Крім того, після вступу їх чекає досить довгий перехідний період. Наведені вище приклади є свідченням того, що інтеграція розвивається шляхом емпіричного пошуку оптимальної рівноваги між дезінтеграційними процесами, які базуються на суто прагматичних інтересах учасників, та максималістськими інтеграційними проектами європейського об'єднання. Пошук компромісу між двома взаємопов'язаними рівнями інтеграційного реформування на сьогодні є першочерговою задачею європейської інтеграційної стратегії. Отже, Е. Балладюр доходить висновку, що головна задача сучасної Європи - забути про розширення та зосередитись на якісних змінах її інститутів та переосмисленні принципів міждержавного співробітництва [8, с. 102].

Висновки

Підсумовуючи викладене вище, зробимо висновки спочатку стосовно першого наукового завдання.

1. Дихотомія між наднаціональними й міжурядовими підходами до європейської інтеграції зумовлює багато невизначеностей, нюансів і сценаріїв, у результаті чого визначаються саме ці два підходи, які, хоча традиційно й розглядаються як виняткові, на практиці мають тенденцію сходитися або навіть зливатися.

2. Важливі системні зміни цілком можуть бути реалізовані в межах і політичного, і управлінського процесу ЄС. Іншими словами, нові сфери делікатної державної політики розподіляються урядами держав-членів між колективними системами, але з використанням методів, які дають змогу урядам значною мірою зберігати над ними контроль.

3. Існують такі методи європейського управління на національному рівні, як спеціальний, регулятивний, метод багаторівневої системи державного управління, метод координації національної політики, відкритий (або прямий) метод координації та метод співробітництва на національному рівні.

Що стосується другого наукового завдання, то тут зрозуміло, що ідея "Європи концентричних кіл" передбачає дедалі вищий рівень інтеграції в напрямку "центру" Євроспільноти, яким мали б бути країни ЄС після створення політичного союзу, спільного ринку та господарського й валютного союзів. Далі йдуть країни Європейської асоціації вільної торгівлі, наближені до ЄС у господарському й правовому плані. Зовнішнє коло утворюють країни, асоційовані з ЄС, які претендують на повноправне членство. Четверте, найширше коло - це країни - члени ОБСЄ як спільний простір європейського співробітництва.

Але в наш час, коли європейська інтеграція набуває все більш важливого значення, усі концепції та ідеї об'

єднання Європи потребують подальшого вивчення. Головною константою стратегії Європейського Союзу, як у часи його заснування, так і сьогодні, лишається оптимальне поєднання політичного прогресу з прогресом економічним і соціальним. Це, зокрема, простежувалось як на першому етапі євроінтеграції, так і пізніше, з визначенням її органічної політичної складової.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановский В. Г. Политическая интеграция в Западной Европе: Некоторые вопросы теории и практики / В. Г. Барановский. - М. : Наука, 1983. - 264 с.
2. Борко Ю. А. Европейский Союз на пороге XXI века: выбор стратегии развития / Ю. А. Борко. - М. : Эдиторал УРСС, 2001. - 471 с.
3. Копійка В. В. Європейський Союз: заснування та етапи становлення. / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. - К. : Видавничий дім "Ін Юре", 2001. - 448 с.
4. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945-70-ті роки) / [В. А. Манжолла, М. М. Білоусов, Л. Ф. Гайдуков та ін.]. - К. : Либідь, 1999. - 558 с.

Баркалова Ирина,

аспирант кафедри всемирной истории Донецкого национального университета

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ РАКУРС РАЗВИТИЯ "ЕВРОПЕЙСКОЙ ИДЕИ": "ЕВРОПА КОНЦЕНТРИЧЕСКИХ КРУГОВ" И "ЕВРОПА ИЗМЕНЯЮЩЕЙСЯ ГЕОМЕТРИИ"

Статья посвящена исследованию разных аспектов и форм существования "европейской идеи". В частности, идеи "Европы концентрических кругов" и концепции "Европы изменяющейся геометрии", которые были предложены премьер-министром Франции 1993-1995 гг. Э. Балладуром. Автор делает акцент на том, что проблемы, связанные с формированием или, собственно, определением теоретических фундаментов современного комплексного евроинтеграционного процесса, имеют объективный характер. Это обусловлено как углублением, так и расширением ЕС в контексте изменения теоретических подходов.

Ключевые слова: европейская интеграция; идея "Европы концентрических кругов"; политические и правовые интересы; социально-экономическое развитие; "Европа изменяющейся геометрии".

Barkalova Iryna,

postgraduate student of the department of world history of Donetsk national university

THEORETICAL PERSPECTIVE OF THE DEVELOPMENT OF "EUROPEAN IDEA": "EUROPE OF CONCENTRATIVE CIRCLES" AND "EUROPE OF VARIABLE GEOMETRY"

This scientific article is devoted to the research of different aspects and forms of existence of the "European idea". In particular, the idea of "Europe of concentrative circles" and conception of "Europe of variable geometry" which were offered by the prime minister of France E. Balladur(1993-1995). The author focuses on the fact that the problems associated with formation or, in fact, definition of the theoretical foundations of contemporary European integration process have an objective character. This is due to deepening and enlargement of the EU, in the context of changes in theoretical approaches. Treated on the basis of facts the author makes following conclusions: the idea of "Europe of concentrative circles" provides more higher level of integration towards the "center" of the European Community, which would be after the EU political union, a common market and economic and monetary union. Followed by countries of the European Free Trade Association, close to the EU in economic and legal terms. The outer circle is composed of the countries associated with the EU applying for full membership. Fourth, the broadest range - there are the member-states of the OSCE as a common area of European cooperation.

Key words: European integration; "Europe of concentrative circles"; political and judicial interests; social-economic development; "Europe of variable geometry".

REFERENCES

1. Baranovskiy V. G., (1983), Political integration in Western Europe: some questions of theory and practice, Nauka, Moscow, 264 p. (rus).
2. Borco Yu. A., (2001), European union on threshold of the 21st century: choice of development strategy, Moscow, 471 p. (rus).
3. Kopyika V. V., Shynkarenko T. I. (2001), European Union: foundation and becoming stages, Kyiv, 448 p. (ukr).
4. Manzhola V. A., Bilousov M. M., Haidukov L. F. (1999), International relations and foreign policy (1945-70 years), Lybid, Kyiv, 558 p. (ukr).
5. Maksimova M. M., (1986), European community: adjusting of integration processes, Nauka, Moskva, 270 p. (rus).

6. Chubarian A. O., (1987), *The European idea in history: problems of war and peace*, Mezhdunarodnyye otnosheniya, Moscow, 352 p. (rus).
7. Bitsch M. T. (1999), *Histoire de la construction europeenne*, Bruxelles.
8. Ballardur E. (2006), *L'Europe autrement*, Paris (franch).
9. Hoffmann R. (1995), *Debate: The European Union and the Central and Eastern European countries: prospects for integration*. Debate chaired by Riner Hoffmann, Transfer (engl).
10. Haas E. (1970), *The study of Regional Integration: Reflections on the joy and anguish of pre-theorizing*, International Organization (engl).
11. Massart-Pierar F. (1993), *L'Europe en tous ses etats: entre mythe et contrainte communautaire?*, Paris (franch).
12. Mitrany D. A. (1940), *Working Peace System. An Argument for the Functional Development of international Organization*, London (engl).

© Баркалова Ірина

Надійшла до редакції 06.05.2014

УДК 94(477.8)

ГОРІШНА НАТАЛІЯ,

кандидат історичних наук, доцент кафедри "Право"

Вінницького інституту Міжрегіональної академії управління персоналом, м. Вінниця

БІЛЬШОВИЦЬКИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ СУСПІЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ - ПОЛІТИКА "УКРАЇНІЗАЦІЇ" СІЛЬСЬКОГО Й МІСЬКОГО СОЦІУМУ

У статті розкрито механізм інтегрування культур села та міста в єдиний процес - творення радянської української культури, що ускладнювалося існуванням значних відмінностей між ними соціального, побутового та етнічного характеру. Пошуки оптимальних шляхів для подолання цих розбіжностей спричинили загострення протистояння різних політичних сил, мистецьких напрямків, позицій окремих діячів, яке часто із культурної сфери трансформувалося в площину політики.

Ключові слова: селянство; робітництво; інтелігенція; культура; національна ідея.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Для України, упродовж століть позбавленої власної державності, проблема вектора суспільних змін завжди була настільки ж актуальною, наскільки болючою. Те, що вони вершилися в чужих столицях, неймовірно ускладнювало модернізаційні та урбанізаційні процеси, не кажучи вже про завдання національної самоідентифікації. Лише тепер, зі здобуттям та усвідомленням державної незалежності, з'явилася можливість неупередженого аналізу соціотрансформаційних процесів на різних етапах вітчизняної історії із притаманними їм суперечностями, досягненнями і втратами, боротьбою нового зі старим. За цих обставин особливого значення набуває звернення до історичного досвіду 1920-1930-х років - більшовицьких експериментів щодо суспільної модернізації, які в УСРР спершу набули вигляду політики "українізації", а на початку 1930-х років змінилися тоталітарною політикою контрукраїнізації й централізації (русифікації).

Етнонаціональні зміни, що відбулися в радянську епоху, у своїх дослідженнях висвітлюють С. Білокінь [1], М. Борисенко [2], В. Даниленко [3], Г. Касьянов [4], С. Кульчицький [5], О. Малярчук [6], О. Рубльов [7], Д. Чорний [8] та інші.

Мета статті - проаналізувати протиріччя в суспільній свідомості міського й сільського населення в процесі здійснення політики "українізації", виокремити позитивні й негативні наслідки партійного впливу в політичній, економічній, духовній сферах.

Об'єкт - суспільно-політичне життя УСРР у 1920-1930-х рр. у сукупності проявів соціокультурної, етнічної, психологічної, соціополітичної, побутової складових. **Предмет** - особливості трансформаційних процесів національної самоідентифікації міського й сільського населення УСРР.

Виклад основного матеріалу. Місто та село протистоять одне одному, перш за все, не як два типи населених пунктів, а як два принципи організації соціального життя, а перехід від сільського суспільства до міського формує один із головних векторів руху суспільства до якісно нового стану.

Аналізуючи культурні відносини міста й села, слід відмітити ряд чинників, які визначають характер цієї взаємодії. Особливості історичного розвитку України зумовили існування в досліджуваній період в українському культуротворчому процесі культури міста і культури села як двох його окремих складових. Причому, на противагу сільській культурі, яка, маючи соціальну структуру, певною мірою являла собою цілісну категорію, культура українського міста 1920-х років була представлена конгломератом різних культурних типів, які різнилися між собою не тільки в соціальному, а й в етнічному відношеннях. Ці особливості міської культури зумовили дуалістичність та амбівалентність, які мали місце в її впливах на сільську культуру.

Одну з вирішальних ролей у становленні та взаєминах цих двох культур відіграли суспільні чинники. Серед них, насамперед, слід відмітити спосіб виробництва,